

17. A motiváció értelmezése, humánspecifikus motívumok, az iskolai tanulás motiválása

A motiváció latin eredetű szó, a movere = mozogni, mozgatni igéből származik. A motiváció szó a pszichológiában gyűjtőfogalom, minden cselekvésre, viselkedésre készítő belső tényezőt magába foglal. Jelöli tehát valamennyi belső folyamatot, amely az embert és az állatot mozgásra indítja, és előidézi az élőlény szervezett aktivitását. A motivációtól függően megváltozik az aktivitás mértéke, a viselkedés szervezettsége, célirányultsága és hatékonysága. A motivált viselkedést mindenképp előtte az alapvető biológiai szükségletek váltják ki. A szükséglet olyan hiány a szervezetben, amely tartós fennállása esetén az egészséget vagy súlyosabb fokozatban az életet fenyegeti. A biológiai szükséglet nyomán keletkező jellegzetes belső állapot olyan cselekvésre készíti a szervezetet, amelynek következtében a hiány megszűnik, az egyensúly helyreáll. A pszichológia számára a motivációs állapot jellemzése leginkább alkalmas fogalom a belső készítés vagy belső hajtóerő. A belső hajtóerő jelölésére tudományos közleményekben gyakran használják a drive angol kifejezést.

A biológiai szükséglet és a belső egyensúlyi állapot felbomlása – amennyiben készítés eredményez, motiválja a viselkedést. Belső készítést nem csak biológiai szükségletek, hanem egyéb hatások is előidézhettek. Belső készítés (drive) nélkül, mivel az szolgáltatja az energiát a cselekvéshez, nincs motivált viselkedés.

→ A legalapvetőbb ún. elsődleges biológiai hajtóerők:

- hőszabályozás
- éhség
- szomjúság
- alvás
- salakanyag ürítésére irányuló készítések
- védekezésre irányuló készítések
- az általános aktivitás szükséglete
- kutató motiváció, kíváncsiság

A köznapi szóhasználatban használt kifejezéssel kíváncsiságnak nevezett kutatókészítés embernél és állatnál egyaránt főként szokatlan, váratlan, új helyzetekben lép fel, és arra készíti, hogy a környezetet megvizsgáljuk, átkutassuk, új összefüggéseket tárjunk fel. A szokatlan, újszerű ingerek hatására az agykéreg aktivitásszintje megnő, ezzel működésre kedvezőbb állapotba kerül.

A motiváció fogalomkörébe kell sorolnunk az érzelmeket (emóciók) is, amelyek a készítésekhez hasonlóan a cselekvés mozgósítóiként működnek.

Az érzelme sokkal összetettebbek és kifinomultabbak, mint a készítések, kevésbé függenek a szervezet belső állapotától, az érzelme előhívásánál nagyobb hangsúlyt kapnak a környezeti tényezők. Az érzelme a szervezetet ért hatások értékelésében játszanak fontos szerepet. Az érzelmi értékelés során dől el, hogy egy tárgy vagy személy mit jelent számunkra, hasznos-e vagy káros, jó-e vagy rossz, alkalmas-e vagy sem különböző szükségleteink kielégítésére.

Tehát az érzelmekéből adódik, hogy értékelő, minősítő lelki jelenségek nem velünk születtek.

- indulat (intenzív, rövid)
- hangulat (kevésbé intenzív, rövid)
- szenvédély (intenzív és tartós)
- vágy: akkor jön létre, ha kapcsolatban van a hiányállapot és az érzelm. Idegéletteni alapok vannak a motivációnál. Magasabb rendű motívumok (humán motiváció).

- szándék: elhatározott cselekvés, amely a kivitelezésig tart
- kompetensigény: hatással lenni a környezetre

Maslow: a motívumok hierarchiáját ismerteti. A piramisban csak akkor léphetünk feljebb, ha az előző motívum kielégült.

A motívumok felosztása:

- o biológiai motívumok: a szervezet öfenntartásához kapcsolódnak. A szervezetben előálló fiziológiai igény nyomán lépnek fel.
- o szociális motívumok: szexuális és utódgondozás motívuma, az adott faj fennmaradásáért felelős. A szociális motiváció kapcsolatban áll emberi értékekkel, érzelmekkel, társas kapcsolatokra, családra vonatkozó felfogással.
- o kíváncsiság motívumok: embernél és állatnál is megtalálható.

Formái:

1. ingerkeresés: ha nem éri szervezetünket megfelelő ingermennyiség a szervezet működése zavart szenved, akár hallucinációk is felléphetnek
2. kutató-kereső (explorációs) viselkedés: szokatlan, váratlan és új helyzetekben mutatkozik meg. Arra készíteti az embert, hogy a környezetet megvizsgálja, átkutassa és új összefüggéseket tárjon fel.
3. manipuláció: környezeteünk manipulálása és a tárgyakkal való manipulációra irányuló készítés háttérében a megismerő, a valóságalkító és az alkotó tevékenységnek nevezett aktivitásnódok húzódnak meg.

A motívum tanulási módja:

- céltárgyak és helyzetek körének bővülése
- a motívumok kondicionálása, Watson: behaviorizmus
- az elsődleges motívumokra épülő másodlagos motívumok kialakulása
- szociális tényező
- siker, frusztráció

A mindennapi megismerésben a gyerekeket is és a felnőtteket is érdeklődése, érdekei, szükségletei hajtják. Az iskolai tanulásban ez a belső készítés nem mindig áll fenn. A tanulóknak olyan ismereteket is el kell sajátítani, amely hasznosságát nem látja. Az iskolai megismerés eredményességének is előfeltétele azonban, hogy a tanuló motivált legyen. Motiváción azoknak a különböző eredetű indítékoknak az együttesét értjük, amelyek a tanulót

tanulásra ráveszik és a tanulási kedvet, az elhatározást a tanulás végéig ébren tartják. Az egyes tanulóknak eltérő motívumaik vannak. Egyeseket az új ismeretek megszerzésének vágya, másokat az összefüggések meglátásának az igénye hajt.

A motiválással kapcsolatban hármass feladat hárul a pedagógusra:

1. ismernie és alkalmaznia kell az általában motiváló hatású eljárásokat, technikákat
2. meg kell ismernie az egyes tanulók motívumait, s ezekhez alkalmazkodva kell megterveznie a tanulást
3. törekednie kell a tanulók motívumainak gazdagítására, fejlesztésére

A tanulók motivációját lényegesen befolyásolja az iskola általános légköre.

A pedagógus személye szintén jelentős motiváló tényező. Gyakori tapasztalat, hogy egyes tantárgyak kedveltsége megváltozik, ha másik pedagógus tanítja azokat. A gyerekek gyakran szívesen tanulnak egy színes, vonzó pedagógus kedvéért, s visszatartják teljesítményüket, ha számukra ellenszenves pedagógus tanítja a tárgyat.

A pedagógus felkeltheti az érdeklődést, motiválhatja a tanulókat:

- az anyag tartalmával
- az előadás módjával
- egyéb eszközökkel

Motiválás: a motiváció nélkül nincs tanulás. A környezet befolyásoló hatása nagyon erős.

A tanulókat motiválja a jobb tanulásra:

- érzelmi: (affektív) dimenzió: az érzelmi viszony a környezethez
- megismerő (kognitív) dimenzió: megismerés iránti vágy, érdeklődés, tökéletesedés
- valóságos, tényleges (effektív) dimenzió: törekvés arra hogy megfeleljünk a környezet elvárásainak.

Módszere: jutalmazás, büntetés, játék, versengés

(Motiválásnak céltudatosnak kell lennie. A túl sok büntetés, vagy rossz időben kiadott büntetés káros hatású, és immunissá teszi a gyermeket lassan. A játék lehet akár a tananyaggal kapcsolatos is.)

Közéki kiemeli, hogy a „motiváció tevékenységre készítő belső feszültség”

Motivált viselkedés lépései

1. kiváltódik a készítő, DRIVE megjelenése (éhség).
2. célirányos tevékenységet végző konzumáció (evés).
3. telítődés, kielégülés (jóllakás).

1. elsődleges, biológiai, alapvető, szorosan kapcsolódik a szervezet élettani funkcióihoz; ön- és fajfenntartás. éhség, szomjúság, salakanyag ürítés, szexuális, alvási, fájdalom (elkerülésére való készítés),

2. magasabb rendű társadalmi eredetű, emberi lét, tevékenység, társas léttel kapcsolható össze. (pl. unatkozás) szervezet belső készítése, mozgás, szellemi érzékelés igénye

Magasabb rendű motívumok, szükségletek hierarchiája:

motiválás: készítő, irányító, interaktív tevékenység, tanulási kedv, elhatározás, figyelem ébrentartása, személyes érdekelttség, fontosság érzése, magabiztosság, elégedettség

aktivizálás: gondolkodás intenzitása, emlékezés élénksége, cselekvés motiváltsága, hatékonyság; befolyásolja a tanulók életkori sajátossága, a tanulócsoporthoz nagysága, az oktatás tartalma, rendelkezésre álló taneszközök minősége

A tanulási motiváció szintjei:

beépült (internalizált)

belső (intrinsic)

külső (extrinsic)

presztízs motiváció: külső versenyhelyzetek és belső énérvényesítés között

motiváló atmoszféra jellemzői

- felszabadult, derűs, vidám, elfogadó légkör
- tanári helyeslés nagy száma
- érdeklődés, figyelem, aktivitás, elmélyedt munka
- konfliktusok szakszerű kezelése
- alig fordul elő unalom, közömbösség, tartózkodás, elutasítás
- tanulók mentális egészségének biztosítása

A pedagógusnak mindent el kell követniük a magasabb rendű igények kielégítésében, mert addig a magasabb rendűek nem jelennek meg. De még akkor sem biztos, hogy a diákok a legmagasabb szintre kerülnek.

Az igényszint 2 egymásnak feszülő tendencia közötti kompromisszum eredménye:

1, vágy a kudarc nyomán fellépő csalódottság érzésének elkerülésére, ami csökkenti az igényszintet.

2, vágy a lehető legmagasabb szinten megvalósuló sikerre, ami emeli az igényszintet.

Azok, akik túlságosan magasra teszik a mércét, kudarcot vallhatnak, akik viszont túl alacsonyra, megfosztják magukat a teljesítmény érzetétől.

Teljesítményigény:

Egyes emberek sikerorientáltak, míg mások kudarckerülők, azaz erősen aggódnak a lehetséges kudarc miatt. A sikerorientált emberek hajlamosak közepes nehézségű célokat kitűzni, míg a kudarckerülők vagy nagyon magas, vagy nagyon alacsony szintet céloznak meg. Ahhoz, hogy az emberek az életben sikeresek legyenek, gyerekkorukban életüknek egy fontos részét képező területen sikeresnek kell lenniük. A legtöbb gyermek számára ez a fontos terület az iskola.

A kudarcra adott reakciók:

Igen érdekes, mivel magyarázzák a diákok, hogy adott feladatot sikerült vagy nem teljesíteniük. A négy leggyakrabban megjelölt ok: a képesség, az erőfeszítés, a feladat nehézsége és a szerencse szokott lenni.

Módszerek a tanulók motiválására:

Csoportképzés: ha a tanulókat a hasonló képesség vagy érdeklődés alapján soroljuk csoportokba, keményebben dolgoznak.

Önként jelentkezés.

Szerződskötés: a tanár és a diák megállapodását jelenti arra vonatkozóan, hogy milyen munkáért milyen jutalom jár.

Játék- és szimulációs programok. Interaktív programok, tág teret engednek a tanulói önállóságnak, emellett a játékosság örömeivel is megajándékozzák a diákokat.

Programozott tankönyvek: a diák tanári segítség nélkül is haladhat előre az anyagban.

Felmérések és érdemjegyek.

Indokolás: növeli a tanulásra való motiváltságot az is, ha megindokoljuk, hogy adott feladattal mi a célunk, miért kell teljesíteni.

Segítség felajánlása.

A másság elfogadása.

A jutalmazás előnyben részesítése.

Motivációelméletek:

Két elterjedt felfogás a drive-redukciós és az arousalszint elmélet.